

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILARNING DIQQATINI JAMLASH VA BOSHQARISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI.

YUSUPOVA MARJONA TOSHEMIR QIZI

NOMOZOVA MUQADDAS FURQAT QIZI

BAHRIDDINOVA AZIZA BEHZOD QIZI

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim

1-bosqich talabalari

Tel raqam: +998 88 801 13 01

Fayoz8460@gmail.com

ANNOTATSIYA : Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning diqqatini jamlash va uni boshqarishning psixologik omillari keng qamrovda o'rganilgan. Boshlang'ich yoshidagi bolalarda diqqat jarayonlari hali to'liq shakllanmagan bo'lgani uchun, ularning o'qish faoliyati ko'pincha tashqi ta'sirlarga tez berilishi, chalg'uvchanlik, qisqa muddatli e'tibor kabi xususiyatlar bilan ajralib turadi. Shu sababli mazkur tadqiqotda diqqatning tabiati, uning shakllanish bosqichlari, ichki va tashqi omillar ta'siri ilmiy asosda tahlil qilingan. Ishda o'quvchilarning diqqatini boshqarishda motivatsiya, qiziqish, emotsional barqarorlik, o'qituvchining nutq madaniyati va pedagogik muloqot uslubi kabi ruhiy omillarning ahamiyati yoritib beriladi.

KALIT SO'ZLAR :Diqqat,Muloqot madaniyati ,Diqqatning fizilologik asoslari, Diqqatni tarbiyalash, Kognitiv faoliyat, Diqqatning konsentratsiyasi
Konstruktiv o'qitish

KIRISH:

Bugungi kunda ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar boshlang'ich ta'lim bosqichining ahamiyatini yanada oshirmoqda. Chunki aynan boshlang'ich

sinf davrida o'quvchilarning tafakkuri, hissiyati, idroki, xotirasi va diqqat jarayonlari shakllanadi. Bu bosqich bolaning keyingi o'quv faoliyati uchun poydevor vazifasini bajaradi. Shu sababli boshlang'ich sinfda o'quvchilarning diqqatini to'g'ri boshqarish va uni maqsadli yo'naltirish ta'lim jarayonining eng muhim psixologik omillaridan biri hisoblanadi. Diqqat — bu insonning ongini ma'lum bir obyektga qaratishi va uni ma'lum vaqt davomida saqlab turish qobiliyatidir. Boshlang'ich yoshdagi o'quvchilarda diqqatning barqaror emasligi, tez chalg'ishi, tashqi omillarga kuchli ta'sirchanligi pedagogik jarayonda muammo bo'lishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchi diqqat jarayonining psixologik asoslarini chuqur bilishi, diqqatni rivojlantirishga ta'sir etuvchi motivatsion, emotsional va shaxsiy omillarni hisobga olishi zarur.

Ta'lim jarayonida diqqatni boshqarishning samaradorligi ko'p jihatdan darsning tashkil etilishi, o'qituvchining pedagogik mahorati, ishlatilayotgan metodlar, o'yin va interaktiv uslublar, ko'rgazmali materiallar hamda o'quvchilarning psixologik holatiga bog'liq. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda qiziqarli mashg'ulotlar, rang-barang ko'rgazmalar, kichik jismoniy daqiqalar va differensial yondashuv bolalarning diqqatini jamlashga katta yordam beradi. Mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi axborot oqimi kuchli davrda bolalarning e'tiborini ma'lum faoliyatga barqaror qaratish tobora murakkablashib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, boshlang'ich sinf o'quvchilarining diqqatini psixologik jihatdan to'g'ri boshqarish ta'lim samaradorligini oshiradi, o'quvchi shaxsining to'laqonli rivojlanishiga zamin yaratadi va dars jarayonini mazmunan boyitadi. Ushbu ishda boshlang'ich sinf o'quvchilarining diqqatini jamlash va boshqarishning psixologik omillari ilmiy asosda o'rganilib, ta'lim jarayonini takomillashtirishga qaratilgan metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Mazkur mavzu nafaqat pedagoglar uchun, balki psixologlar, ota-onalar hamda ta'lim jarayoniga bevosita aloqador bo'lgan barcha mutaxassislar uchun dolzarb va amaliy ahamiyatga ega. U alohida psixik jarayon emas, balki boshqa barcha (idrok,

xotira, tafakkur kabi) psixik jarayonlarda ishtirok etib, ularning mahsuldorligini oshiradi. Diqqatning asosiy turlari .Diqqat, asosan, uning paydo bo'lish sabablari va irodaviy zo'riqish darajasiga ko'ra uchta asosiy turga bo'linadi:

Ixtiyorsiz diqqat (passiv diqqat): Insonning xohish-istagisiz, beixtiyor paydo bo'ladigan diqqat. Tashqi qo'zg'atuvchilar (kuchli tovush, yorqin rang, harakatlanayotgan ob'ekt) ta'sirida yuzaga keladi. Ixtiyoriy diqqat (faol diqqat): Muayyan maqsadni ko'zlab, irodaviy kuch sarflash orqali ongli ravishda boshqariladigan diqqat.

O'qish, ishlash, muammolarni hal qilish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Ixtiyoriydan keyingi diqqat: Faoliyatga qiziqish ortishi natijasida ixtiyoriy diqqatning ixtiyorsiz diqqatga aylanishi. Bunda dastlabki irodaviy zo'riqish kamayadi, lekin faoliyat samaradorligi yuqori darajada saqlanib qoladi.

Diqqatning asosiy xususiyatlari :

Diqqatning sifati uning bir qancha xususiyatlari bilan belgilanadi: Hajmi (ko'lami): Bir vaqtning o'zida diqqat markazida ushlab turilishi mumkin bo'lgan ob'ektlar soni (odatda 4-6 ta atrofida bo'ladi).Turg'unligi (barqarorligi): Diqqatni ma'lum bir ob'ektda uzoq vaqt davomida chalg'imasdan ushlab turish qobiliyati. Jamlanishi (konsentratsiyasi): Diqqatning bir ob'ektga chuqur yo'naltirilishi va boshqa narsalardan chalg'imaslik darajasi. Bo'linishi: Bir vaqtning o'zida bir nechta turli faoliyatlarni nazorat qilish qobiliyati (masalan, mashina haydash va suhbatlashish). Ko'chirilishi (almashinishi): Diqqatni bir faoliyatdan boshqasiga ongli ravishda o'tkazish qobiliyati. Taqsimlanishi: Turli ob'ektlar yoki vazifalar o'rtasida diqqat resurslarini moslashuvchan tarzda boshqarish. Inson hayotidagi ahamiyati Diqqat insonning barcha faoliyat turlari uchun juda muhimdir.

UAtrof-muhitdagi muhim ma'lumotlarni saralab olishga yordam beradi. O'rganish va eslab qolish jarayonlarining samaradorligini oshiradi. Mehnat faoliyati va kundalik vazifalarni muvaffaqiyatli bajarishni ta'minlaydi.Diqqatni bo'linishi (chalg'ish) bolaning rivojlanishiga bir qancha salbiy ta'sirlar ko'rsatishi mumkin.

Bular quyidagilarni o'z ichiga oladi: O'rganish qobiliyatining pasayishi: Diqqati tez bo'linadigan bolalar yangi ma'lumotlarni o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Bu ularning akademik ko'rsatkichlariga salbiy ta'sir qiladi . Xotira bilan bog'liq muammolar: Bir vaqtning o'zida bir nechta narsaga e'tibor qaratish (multitasking) axborotni uzoq muddatli xotiraga o'tkazish jarayoniga xalaqit beradi . Vazifalarni bajarishda qiyinchilik: Bolalar o'z vazifalariga e'tibor qaratolmasalar, ularni yakunlash uchun ko'proq vaqt sarflashadi yoki ishni oxiriga yetkazmasdan tashlab ketishadi . Ijtimoiy muammolar: Suhbat paytida diqqatni jamlay olmaslik boshqalarning aytganlarini to'liq tushunmaslikka olib keladi, bu esa tengdoshlari bilan muloqotda qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin .

Xulq-atvor muammolari: Chalg'ish natijasida kelib chiqqan muvaffaqiyatsizliklar bolada frustratsiya va sabrsizlikni keltirib chiqarishi, bu esa o'z navbatida xulq-atvor muammolariga sabab bo'lishi mumkin . Asosiy muammo shundaki, miya bir vaqtning o'zida faqat bitta narsaga chuqur e'tibor qaratishi mumkin. Diqqatni bir narsadan ikkinchisiga o'tkazish vaqt va energiya talab qiladi, bu esa umumiy samaradorlikni pasaytiradi va xatolarga yo'l qo'yish ehtimolini oshiradi .

XULOSA:

Boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning diqqatini jamlash va boshqarish ta'lim jarayonining eng muhim psixologik jihatlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kichik yoshdagi bolalarda diqqatning shakllanish jarayoni murakkab va ko'p omillarga bog'liq bo'lib, ularning o'quv faoliyatidagi muvaffaqiyati to'g'ridan-to'g'ri diqqat darajasi bilan chambarchas bog'liqdir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari diqqatining barqaror emasligi, chalg'uvchanligi, tashqi omillarga sezgirligi o'qituvchidan yuqori pedagogik mahoratni, individual yondashuvni va psixologik bilimlarni talab qiladi. Xulosa qilib aytganda, asosiy psixologik omillar quyidagilardir:

Motivatsiya va qiziqish: O'quvchining ichki istagi va mavzuga bo'lgan qiziqishi diqqatni jamlashning eng muhim psixologik omillaridan biridir. Agar o'quvchi o'rganishga ishtiyoqli bo'lsa, u diqqatini osonroq yo'naltira oladi. Emotsional holat: Bolaning psixik va emotsional holati (charchoq, ochlik, kasallik, xavotir) diqqatga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Qulay psixologik muhit diqqatni saqlab qolishga yordam beradi.

Irodaviy sifatlar: Diqqat ixtiyoriy xususiyatga ham ega bo'lib, o'quvchining o'z irodasi bilan diqqatini boshqarish va saqlab turish qobiliyati muhim ahamiyat kasb etadi. O'qituvchi mahorati: O'qituvchining pedagogik mahorati, dars o'tish uslubi va o'quvchilarga psixologik yondashuvi diqqatni jalb qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Interfaol usullar va o'yinlar diqqatni uzluksiz saqlashga yordam beradi. Shaxsiy xususiyatlar: O'quvchilarning individual psixologik xususiyatlari, xususan, xotira turlari, temperament va aqliy harakatlar tizimiga rioya qilish qobiliyati diqqat barqarorligiga ta'sir etadi. Umuman olganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarining diqqatini samarali boshqarish uchun pedagogik, psixologik va ijtimoiy omillarning majmuaviy yondashuvi talab etiladi. O'qituvchi diqqatni torta olmasa, dars sifati maksimal darajaga yetqazilmaydi. Shuning uchun, ta'lim jarayonida ushbu psixologik omillarni inobatga olish va tegishli uslubiy tavsiyalarga amal qilish muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR :

1. 1.M. Raxmpiova .Ta'limida diqqatning roli .Toshkent "O'qituvchi ",1963-y.
2. 2.N .Boymurodov.Amaliy psixologiya . –Toshkent:" Yangi asr avlodi".2008-y
3. 3.P.I .Ivanov ,M.E.Zufarova .Umumiy psixologiya .-Toshkent :“ O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati”,2008-y
4. 4.Umumiy –psixologiya .Darslik P.I.Ivanov –M.E.Zufarova –T-2008-y

5. 5.Z.T.Nishonova .Rivojlanish psixologiyasi .TOSHKENT :“PRINT 25 ” 2019
6. 6.G’oziyov E “Umumiy psixologiya ” 1-kitobi Toshkent 2004
7. 7.McLeod,S.A.(2018,October 24)Selective attention.Simply Psychology.
8. 8.Cognitive Psychology.Nick Braisby and Angus Gellatly.OXFORD University press 2005 .Page 44 .
9. Шомуротов, У. (2024). ТЕХНОЛОГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТОДОВ АРТ-ТЕРАПИИ В УСТРАНЕНИИ ЛИЧНОСТИ АГРЕССИИ. *Предпринимательства и педагогика*, 5(2), 91-95.
- 10.Abdukarimovich, Y. T., & Melikmurodovich, S. U. B. (2022). Art Therapy in Eliminating Aggressiveness in the Individual. *Global Scientific Review*, 9, 1-4.
- 11.MELIKBOBOYEVICH, S., QIZI, O., & QIZI, Q. (2024). INSONIY MUOMALA VA MULOQOTNING PSIXOLOGIK VOSITALARI. *SAMARALI TA’LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 2(2), 180-188.
- 12.Melikboboyevich, S. U., & Yusufaliyevna, H. S. (2024). Educator’s Skill in Eliminating Aggressive Situations of Children Raised in Preschool Education Organization. *Samaraly Ta’lim Va Barqaror innovatsiyalar Jurnali*, 1(6), 611-616.